

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ՎՐԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Հարցմունք վրաց եպիսկոպոսի ի Հայոց Վարդապետ
Սարկաւագէն, գետ գոլով յազգս ամենայն:

Եթէ զիւրոյ ունի երդք սաղմոսին տաւցեալ. Դու խորտակեցեր զըլլալս վիշապաց ի վերա ջուրց: Դու վիշեցեր զըլլալս վիշապին եւ ետուր զնա կերակուր զաւրացն Հնդկաց:

Ի զիմաց պերելոյ ժողովրդեանն ի Բաբելոն մատուցանէ զոգրերդական պաղատանս Դաւիթ. Աստուած Հանդերձ եւ ալլովք երզակցաւք: Ընդէ՞ր մերժեցեր, Աստուած, իսպառ. բարկացաւ սրտմտութիւն քո ի վերա ժողովրդեան քո: Եւ ի կարգ արկեալ մի բառ միովէ զանցս զժնդակ կրիցն, որ ի Քաղդէացւոցն, զաւերած քաղաքին Երուսաղէմի եւ զիւրայլ լեան աղլին դերութիւն, զկիզումն տաճարին, եւ զի խորհեցան լուցուցանել զամենայն տաւնս Աստուծոյ: Եւ ապա ի վրէժ խնդրութիւն կոչելով զԱստուած, ասէ, Մինչեւ յե՞րբ Աստուած նախատէ թշնամին, բարկացուցանէ Հակառակորդն զանուն սուրբ քո: Յուշ առնէ եւ զառաջին սրանչելացն վասն աղատութեանն Իսրայէլի, թէ որպէս զփարաւոն եւ զգաւրս իւր սատակեաց ի խորս Կարմիր ծովուն: Վիշապս անուանէ զնախարարս, իսկ վիշապ զինքն իսկ զիստին: Այլ զի ասէ եթէ ետուր զնա ի կերակուր զաւրացն Հնդկաց: Այս Հնդիկք դրացիք Եդիպտոսի, եկիք են ի բուն Հնդկաց, որ յարեւելս Հաբաւոյ առ Հնդէս դետով տան: Եւ այնքան զաւրացան ի սրանդ խտութեանն, որ եւ բազում անդամ տիրէին Եդիպտացւոց եւ թաղաւոր ի վերա նոցա յինքեանց կացուցանէին: Եւ յորժամ կորեաւ փարաւոն իւրովքն առ Հասարակ, եւս առաւել քաջալերեցան առնուլ յաւարի զազգն Եդիպտացւոց եւ ծառայեցուցանել զնոսա: Վասն որոյ ի կերակուր տալ, ասէ, զվիշապն փարաւոն զաւրացն Եթէպացւոց, զողջոյն ժողովուրդ ժառանգութեան նորա յանուն նորա կոչելով: Քանզի յուտել ասի, յաւիշտակելն եւ ծառայեցուցանել: Որպէս եւ ասէ իսկ Աստուած բերանով սուրբ մարդարէին վասն իւրոյ ժառանգութեանն Իսրայէլի կոչեցելոյ յԱսորեռտանեայցրն յշտացելոց, որք ուտէին զժողովուրդ իմ որպէս կերակուր, զայն անխարկելով:

Այլ միւս եւս Հարցումն ձեր վասն զեղծկաց աղխտաց վիշապին անուանելոյ, ոչ ունին զժուարինս եւ տարակուսելի ինչ, քանզի ոչ եթէ վիշապ է փոշին մանուածոյ ի փոթորիկ զեանականէ յաւդս խաղաղելոյ, ալ Հողմ ինչ է պտուտկեալ պատեալ զմիմեամբք, լցեալ Հողմով յերկրէ, զի յորժամ զէմ բնդ զէմ միմեանց փշեռցեն եւ Հանդետք դառնիցին, առ ի չզրկելոյ միւսն զմիւսն եւ ոչ յաղթահարելոյ, չրջան իմն առնուն ի միասին զնալով պատմամբ զիրե-

բաւք եւ քանդի ոչ դատանին, եւ ոչ խտտորին ի միմեանց, մինչեւ ի բարձրութիւն աւզոյտ մերնոյ այնպէս երեւին: Եւ լինի այս երբեմն բաւոն եւ սաստիկ դաւրութեամբ, իսկ երբեմն հանդարտապօյն եւ նուազ: Առտաղեւրական ստութեանն ունզն դնել եւ հաւատալ մի երբեք յանձն առնուցուս՝ միշտպէս գնա անուանողաց: Քանդի յիմարաց են աշղպիտի կարծիք, որպէս եւ որք մասն լուսնոյ խաւարմանն աղճատին ի տանոյ միշտպի դատարկարանելոյ:

Այլ մասն որ ի Յոր միշտպին էիք հարցել բազում ունի տեսութիւն բանն, որ ոչ է աշխուժեցնողութեանս, սակայն փոքր ինչ եւ մանաւանդ զինդրելին ձեզ ծանուցուք համառուաւ բանիւ: Նա է սկիզբն արարածոց Տեառն, առաջ որ խաւէրն ընդ Յոր յամպոյ եւ ի մորկէ, ոչ ամենայն արարածոց, այլ որ ի ջուրս բուծանին, քանդի Մոյսէս զերկինն առաջի դրէ արարածոյ ամենայն ի սկիզբն, եւ է յաղթ կենդանին մարմնով եւ անհնարին մեծութեամբ, թաղաւոր որոց ի ջուրսն, ըստ որում եւ զրեալն իսկ է, զոր եւ անուանեն Լեւ խաթան ժողովք իմաստաց, քանդի որպէս ի Բեհմովթ ցամաքին սողնոց կենդանեաց թաղաւոր, եւ զաղանաց՝ առեւծ, այսպէս եւ ջրալին արարածոց շնչաւորաց Լեւխաթան, մի է եւ առանց լծորդի ընդերութեան, ոչ ծնեալ յամեքէ, մասն զի առաջին յարարածս Աստուծոյ զաշական կենդանիս, եւ ոչ ծնեալ զոր յինքնէ, քանդի ոչ տուաւ նմա սերիւր ամմամբ ծնընդեան: Մահ է պատճառ ամականաց ի ձեռն ծնընդեան, զի մի սպականեսցին սեռք եւ տեսակք կենդանեաց, այլ փոխանորդութեամբ մնացէ ամենայն տանց եղծման եւ սպականութեան ի սպականութենէ նմա, մասն զի ոչ մեռանի ոչ հրամաւեցաւ ծնընդադործութեամբ յառաջխաղացութեամբն, եւ ունի զործ զարկելումն ջուրց ներքին անդընդոց, քան զյատակս վերին ծովու, քանդի զահաղին ծանրութիւն մեծութեան իւրոյ մարմնոյն յեցուցեալ ի վերա սաստկաբաւոյ հասանաց յորդութեան ջուրցն, այնքան միայն թոյլ տալով ջուրցն ելրոտեան, որքան հեշտ եւ դիւրին որոյմայնի մարմնոյն իւրոյ թուեսցի եւ իցէ: Եւ այս զործ մեծի նախախնամութեանն Աստուծոյ, զի մի ծովացի ծածկութեամբ ջուրց երկիրս ցամաք, որպէս ի սկզբանն, ոչ էթէ զի զանդընդային ըզխմունսն, որ ստեղծ զամենայն ոչընչէ, եւ զեղեցկապէս նախախնամէ, ոչ կարէր այլազոյ արդելուլ կամ խափանել, զի մի բնաւ իսկ լինիցի, այլ որպէսզի զիրոյ անշափական դաւրութեանն եւ զիմաստութեան հանդէս ցուցցէ, ըստ որում Էսէս Յունան յանդունդսն կառայարելով, եւ երկիցեն ի նմանէ ամենայն աղղք, այնպէս կամեցաւ մատակարարել, բայց բազում ինչ ի բանից պատմութեանն գնմանէ այլարանարար առեալ լինի ի վերա իմանալոյ միշտպին կամակորի, եւ այդ յազապս զորին բաւականացի:

Իսկ մասն չարժմանց, թէ ուստի՞ լինին, է պատճառ այսոցիկ բռնութիւն հոգմոց անդընդայնոց, քանդի երակք ընդարձակք են զնացից հոգմոյ յերկրի, որպէս եւ ջրոց ընթանալոյ: Վասնզի ըստ որում ի վերա ծովու հիմունս էարկ բարձրեալն երկրի եւ ի վերա գետոց պատրաստեաց զնա, այնպէս եւ ի վերա հոգմոց զծանրութիւն սորա կացոյց ամենահնարապէս եւ կորոզարար: Իսկ յորժամ թիւրեսցին շունչք հոգմոցն յընտանի եւ ի բնաւոր ճանապարհացն, ըստ իրիք պատահման յաղխան եւ ի փապարս ստորերկր(ե)այս, հարկ լինի սասանել երկրի, մինչեւ ուղղ(ե)ացին զնացք շնչմանցն հոգմոց: Այլ յերբեմն սաստկապօյն լինի չարժումն ըստ բռնութեան հոգմոցն եւ կործանա-

կան, իսկ երբեմն հանդարտագույն վասն կակղութեան շնչմանն յուղիղն ընթա-
նաբոյ(յ) եւ բարեկարգապէս՝ ոչ ինչ վնասի երկիր, բայց խտտութեան գնացիցն
եւ առաւելութիւն բռնութեան զգորգումն երկրի գործէ, է՛ երբեք զի թաւթա-
փէ միայն, եւ է՛ զի մօրնչումն եւեթ գործէ, զոր մօրնչողական կոչեն, եւ
անաւ(ս)թութեան պատահել երկրի՝ պատառէ, ջուր կամ հուր կամ վէժա ի վեր
ձղեալ ընկենու, եւ այլ երբեք գոչին միայն լսեցուցանէ։ Իսկ արարիչն ամե-
նայնի, յորժամ կամ իցի ներել մեզ բնաւորական խրով(ք) քաղցրութեամբն,
սանձակոծեալ ընդրիէ զբռնութիւնն. եւ տեսեալ յանդարձութեան գաղղո
մարդկան եւ չնահալ ինչ յերկայնամտութենէն՝ ի տանջանո հարուածոց մեզ
ներգործէ, որպէս եւ զայլս ի վերա երկրի պատուհասս։ Եւ եթէ ընդէ՞ր բա-
րիք ընդ շարս մեռանին, եւ անմեղք ընդ մեղաւորս, ի բանէ անտի ուսցիս, զի
արարեալ է մեր բոս կարողութեան՝ յաղաղս մեծի եւ ստատական արեւմտ-
եայ շարժմանն։ Եւ զայլ բաւական համարեալ թողցուք զերկայնամտութիւն
բնախաւսութեանն։

Ս. Յակոբեանց ք. 1272 ձեռագրին պարունակած այս գրութիւնը (ք. 376ա—380բ) հրատարակուած է 1951ին, Անրիլիաս, Ձեռագրաց Յիշատակա-
րաններու առաջին հատորին մէջ (էջ 343—348), տասնեակ մը կարեւոր սխալ-
ներով եւ պակասներով։

Տարբեր ձեռագրի մը համաձայն հրատարակուած է դարձեալ, 1956-
ին, Երեւան, Յոհաննէս Իմաստասէրի մատենագրութեանց կարգին (էջ 302—
304), նմանապէս բազում սխալներով եւ բերոյքներով։

Նկատի առնելով վերոյիշեալ հրատարակութեանց ոչ զոհացուցիչ
հանգամանքը, կը խորհիմք թէ այս հրատարակութիւնը անկողորդ պիտի չհա-
մարուի։

Ա. Յ. ՍՐՃՈՒՆԻ